

บทที่ 3

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482-2488) ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยแห่งใหม่เกิดขึ้นอีก 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร¹ แต่ละมหาวิทยาลัยจะแยกสอนเฉพาะสาขาวิชาขึ้นใดวิชาขึ้นหนึ่งเท่านั้น มีลักษณะเป็นสถาบันวิชาชั้นสูงที่ประสาทปริญญาทั้ง 3 มหาวิทยาลัย ในช่วงที่มหาวิทยาลัยทั้ง 3 เกิดขึ้นใหม่นั้น เป็นระยะที่ผู้นำของประเทศไทยในยุคนั้น คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้นำที่มี "แนวคิดไม่นิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเห็นว่าการปกครองแบบผู้นำที่มีอำนาจเด็ดขาด โดยมีกำลังทหารหนุนหลังจะเป็นวิธีที่เป็นผลดีสำหรับประเทศไทย"² เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ สินค้าอุปโภคบริโภคขาดแคลน และมีราคาสูง ประเทศไทยซึ่งอยู่ในเอเชียห่างไกลจากสมรภูมิมาก แต่ก็ต้องได้รับความกระทบกระเทือนจากสงครามครั้งนี้ด้วย และการที่รัฐบาลไทยภายใต้

¹"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ พุทธศักราช 2486 ณ วันที่ 21 มกราคม พุทธศักราช 2486," ราชกิจจานุเบกษา 60 (2 กุมภาพันธ์) : 212.

"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พุทธศักราช 2486 ณ วันที่ 21 มกราคม พุทธศักราช 2486," ราชกิจจานุเบกษา 60 (7 กุมภาพันธ์ 2486) : 228.

"พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร พุทธศักราช 2486 ณ วันที่ 5 ตุลาคม พุทธศักราช 2486," ราชกิจจานุเบกษา 60 (12 ตุลาคม 2486) : 1496.

²ปริดา ผูกพันธ์, "นโยบายต่างประเทศของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2473-2488," (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการต่างประเทศและการทูต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 44 อ้างถึงใน Donald E. Nuechterlein, Thailand and the Struggle for Southeast Asia (New York: Cornell University Press, 1965), p. 42.

การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้อนุญาตให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย เพื่อโจมตี อาณานิคมของอังกฤษ คือ พม่าและมาลาญ ในปี พ.ศ. 2484 ด้วยการเป็นพันธมิตรกับ ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งการเข้าร่วมสงครามครั้งนั้นมีผลกระทบกระเทือน ไม่เพียงแต่ทำให้เศรษฐกิจ ตกต่ำเป็นอันมากนั้น แต่ยังถูกข้าศึกโจมตีทางอากาศได้รับความเสียหายมาก จนทำให้รัฐบาล ไทยดำริที่จะย้ายเมืองหลวงไปยังจังหวัดเพชรบูรณ์ ดังข้อความต่อไปนี้

...ส่วนภาวะการณ์ภายในประเทศ การเศรษฐกิจและการเงิน ก็ทรุดหนักลงไปอีก เพราะข้าวของที่มีอยู่ตั้งแต่ก่อนสงครามลดน้อย ลงไปทุกที สินค้าที่ได้จากประเทศญี่ปุ่นก็มีเป็นจำนวน น้อย ไม่พอกับ ความต้องการของประชาชน... แม้ประชาชนพลเมืองจะพยายาม เบียดกรอในการครองชีพตามอัตภาพของแต่ละคนเพียงใด ก็ยังไม่ วายเดือดร้อน ช้ำร้ายกว่านั้น คือ เมื่อสงครามเข้มข้นขึ้น กรุงเทพ- มหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ และศูนย์กลางของทุกอย่าง ก็ถูกโจมตีทางอากาศจากเครื่องบินของฝ่ายสัมพันธมิตรถล่มขึ้น ๆ ไม่เพียงแต่กรุงเทพฯ เท่านั้น แม้ตามหัวเมืองใหญ่ก็เริ่มถูกโจมตีบ้าง แล้ว... เริ่มรู้สึกกันว่าเห็นจะอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ไม่ได้เสียแล้ว เพราะฉะนั้นจึงพากันอพยพหลบภัยออกไปอยู่ตามชายพระนครบ้าง สำหรับทางด้านรัฐบาลเองก็ได้ดำริแผนการใหญ่ขึ้น นั่นคือ การย้าย เมืองหลวงจากกรุงเทพฯ มหานคร ไปอยู่ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ แผนการ นี้เป็นการสอดคล้องกับแผนการในทางทหารที่ได้ดำริไว้ก่อน แล้ว...

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในยุคนั้น ผู้คน เริ่มอพยพกันไปอยู่เมืองเล็ก ๆ เนื่องจากเมืองใหญ่และกรุงเทพฯ ถูกโจมตีจากเครื่องบิน ข้าศึก ทำให้ประชาชนเสียชีวิตและทรัพย์สินเป็นอันมาก รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

^๓ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สมัยเพชรบูรณ์ พ.ศ. 2487 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 4.

จึงเตรียมการย้ายเมืองหลวงไปอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ ในการนี้จะต้องย้ายสถานที่สำคัญ ๆ ไป ณ ที่เมืองหลวงใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็เป็นหน่วยงานหนึ่งซึ่งจะถูกย้ายเช่นเดียวกัน สภาพของวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องครั้งนี้ ส่วนประกอบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกันก็คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ดำเนินนโยบายนำประเทศเข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างลึกซึ้ง โดยหวังผลประโยชน์จากการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ ดังคำกล่าวของ แคมสัช นุ่มนนท์ ว่า

...การประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยมิได้มีผู้ขัดแย้งกันมาก่อน การตัดสินใจอย่างกระทันหันท่ามกลางความมุงงงของประชาชนและผู้ไม่เห็นด้วยหลายคนในรัฐบาล ซึ่งถือว่าเป็นยุคหนึ่ง ของเผด็จการทางทหาร... ความศรัทธาของจอมพล ป. ต่อระบบฟาสซิสต์ ซึ่งมีผลทำให้เขานิยมยกย่องการกระทำของญี่ปุ่น รวมถึงความคาดหวังของจอมพล ป. ที่คิดว่าญี่ปุ่นจะเป็นฝ่ายมีชัยชนะ เมื่อได้เห็นความสำเร็จในการรบด้านแปซิฟิก และการที่ญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเปอร์เซีย ได้มีผลให้จอมพล ป. ตัดสินใจด้วยตนเองตามลำพัง...⁴

การที่รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยไม่มีความขัดแย้งกันมาก่อน และสมรภูมิมรบก็ไม่ได้อยู่ในแถบเอเชียอาคเนย์ เพียงแต่ผู้นำของประเทศนิยมยกย่องประเทศญี่ปุ่น และคาดว่าญี่ปุ่นจะเป็นผู้ชนะสงครามเท่านั้น ผลลัพธ์คือเมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายมีชัยชนะ ประเทศไทยก็ถูกสัมพันธมิตรโจมตี และก่อนที่จะมีชัยชนะประเทศไทยก็ถูกญี่ปุ่นเข้าคุกคามและยึดครองสถานที่ราชการหลายแห่ง

ความกระทบกระเทือนจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่อยู่ห่างไกลจากสมรภูมิมรบมาก เนื่องจากไทยพึ่งสินค้าอุปโภคบริโภคจากยุโรป การส่งสินค้าจากยุโรปมาไม่ได้ทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้า และทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น นักฉวยโอกาส

⁴แคมสัช นุ่มนนท์. เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2522), หน้า 21-22.

กว่าซื้อสินค้าไปกักตุนเพื่อเก็งกำไรหรือเพื่อเก็บไว้ใช้ ล้วนก่อให้เกิดปัญหาสินค้าหมดตลาด ทำให้คนยากจนไม่มีโอกาสซื้อสินค้า⁵ รัฐบาลในสมัยนั้นจึงหาทางแก้ไขไม่ให้ราคาสินค้าสูงขึ้น และป้องกันการกักตุนสินค้าด้วยวิธีการออกพระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร⁶ แต่ไม่ได้ผลเนื่องจากสินค้าที่สำคัญและจำเป็นยังคงถูกเก็บเข้าตลาดมืด รัฐบาลพยายามแก้ไขความขาดแคลนและค่าครองชีพสูงด้วยการเลิกควบคุมสินค้าบางประเภท พร้อมทั้งชักชวนให้ประชาชนทำการค้าอย่างเสรี⁷ แต่รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาค่าครองชีพได้ตลอดเวลา สงคราม⁸ นอกจากนี้ในช่วงต้นของสงครามเอเชียบูรพา รัฐบาลลดค่าเงินบาทเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ

นอกจากนั้น ในระหว่างสงคราม ขณะที่ประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับทั้งสภาวะเศรษฐกิจ และการถูกโจมตีทางอากาศก็เกิดน้ำท่วมกรุงเทพฯ ครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2485 ประชาชนได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส⁹ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินเป็นอันมาก ถนนหนทางถูกตัดขาดต้องใช้เรือแทนรถ ที่ร้ายไปกว่านั้นคือ ถูกฝ่ายสัมพันธมิตร

⁵ ศรีกรุง (6-23 กันยายน 2482).

⁶ "พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร," ราชกิจจานุเบกษา 57 (31 ธันวาคม 2483) : 1064.

⁷ ไทยใหม่ (12 กันยายน 2487).

⁸ อูบล จิระสวัสดิ์, "สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 277.

⁹ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ไชยยงค์, วิวัฒนไชยานุสรณ์ (พระนคร : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2504), หน้า 69. (นิมฟ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ 1 เมษายน พุทธศักราช 2504).

¹⁰ สมโชค สวัสดิ์ศิริรักษ์, "ความสัมพันธ์ทางทหารระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเซียบูรพา พ.ศ. 2484-2488," (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 160.

โจมตีทางอากาศในระยะเวลาเพียง 2 ปี คือ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2487 กรุงเทพฯถูกทิ้งระเบิดถึง 4,000 ครั้ง ประชาชนต้องเผชิญกับการเสี่ยงตายในประเทศไทยผนวกกับการอดอยาก เพราะค่าครองชีพแพง ต้องรักษาทั้งทรัพย์สินและชีวิตในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้สภาวะเหล่านี้ก็ยังมีผลกระทบต่อโรงเรียนและมหาวิทยาลัยด้วย ทำให้ต้องหยุดเรียน ซึ่ง นิมล กลกิจ ได้กล่าวถึงสภาวะน้ำท่วมกรุงเทพฯ และมีผลกระทบต่อสภาพสังคมไทยรวมทั้งสงครามโลกครั้งที่ 2 มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัยดังนี้

...ไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2481-2485 และถูกส่งตัวกลับบ้านเพราะประเทศไทยเป็นคู่ศึกกับประเทศอังกฤษ... กลับถึงบ้านพบทหารญี่ปุ่นยังอยู่ในบ้านเรา... น้ำท่วมกรุงเทพฯครั้งใหญ่หลายเดือน มหาวิทยาลัยและโรงเรียนต้องปิดหมด ข้าราชการก็ต้องทำงานหนักเพราะน้ำท่วม... ผมอยู่หน้าโรงพยาบาลกลาง แกวอร์จักร ต้องพายเรือคนเดียวตามถนนผ่านหัวลำโพงและสามย่านมาถึงมหาวิทยาลัยกินเวลา 2 ชั่วโมงทุกวัน ๆ ละ 2 เที้ยว นานราว 2-3 เดือน ในมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะที่สระและสนามหน้าหอประชุมนั้น ต้องใช้เรือแจวในการติดต่อระหว่างตึก คานประตูปักบอลอยู่เหนือระดับน้ำเพียง 80 เซนติเมตร... ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ประเทศไทยจำต้องเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ผลการถูกระเบิดจากเครื่องบินอังกฤษอเมริกัน ทำให้มหาวิทยาลัยกระทบกระเทือนไปด้วย...¹¹

จากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในประเทศของฝ่ายสัมพันธมิตรต้องถูกส่งตัวกลับเนื่องจากไทยประกาศตัวเป็นศัตรูกับสัมพันธมิตร และเมื่อกลับมาถึงเมืองไทยก็พบว่าทหารญี่ปุ่นจำนวนมากอยู่ในเมืองไทย ประจวบกับเกิดน้ำท่วมกรุงเทพฯ ซึ่ง มีผลทำให้การเรียน-

¹¹ นิมล กลกิจ. 70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 49-50.

การสอนหยุดซังกไป นอกจากนั้นการเดินทางในกรุงเทพฯ ในระยะนั้นต้องใช้เรือเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นน้ำท่วมเกือบมิดคานประตูตบอล ซึ่งทำให้ทรัพย์สินเสียหายมาก ได้รับความกระทบกระเทือนจากระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตรด้วย

สำหรับด้านการเรียนในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ไม่ได้ผลเต็มที่ ดังเหตุที่กล่าวแล้ว และอายุส นิชัยชาตุนรงค์ นิสิตเตรียมสัตวแพทยศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ ได้กล่าวถึงสภาพการเรียนการสอนในระหว่างปี พ.ศ. 2486-2488 ว่า

ในระหว่างสงคราม ด้านการเรียนผมไม่เคยได้ทำแล็บเลย เพราะสารเคมีแพงมาก ได้แต่จดเล็คเชอร์เพียงอย่างเดียว ส่วนบรรยากาศการเรียนในช่วงปกติมีข้อเสียคือ ตอนทำแล็บอย่างแล็บเคมีนี้มีอาจารย์น้อยไป ไม่มีเวลาจะมาจ้ำจี้จ้ำไช ส่วนตำรานั้นก็ไม่ค่อยพอคั่นกัน พวกเรียนแพทยมีคู่มือปฏิบัติที่ต้องอ่านมาก่อน รู้สึกว่าหลายอย่างไม่ค่อยพร้อม โอกาสถามอาจารย์ก็น้อย อย่างแล็บนาน ๆ อาจารย์จะเข้ามาสักที บุคลากรไม่ค่อยจะพอกับจำนวนนิสิตที่มีมาก อาจารย์ชั้นผู้น้อยก็ไม่ค่อยมี มีก็ระดับโปรเฟสเซอร์ไปเลย การเรียนการสอนยังทำได้ไม่เต็มที่....¹²

การเรียนการสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยประสบความยากลำบากมาก เนื่องจากสงครามทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ อาจารย์ต้องใช้วิธีการแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี ในระยะปลาย ๆ สงครามด้วยวิธีการต่อไปนี้

...การสอนใช้วิธีเล็คเชอร์ เพราะสงครามเลิกใหม่ ๆ ขาดแคลนหนังสือ หนังสือจากต่างประเทศแพงมาก เราแก้ปัญหาโดยวิธีใครเก่งภาษาอังกฤษก็อ่านมาคนละเล่ม แล้วมาเล่าให้เพื่อนฟัง... อาจารย์ส่วนมากใช้วิธีเล็คเชอร์ แล้วให้ทำแบบฝึกหัดเน้นเล็คเชอร์มาก เพราะไม่มีเทป อุปกรณ์สมัยนั้นไม่มี การอภิปรายได้วาทีก็น่าจะมี

¹²อายุส นิชัยชาตุนรงค์. 70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 349.

แต่ไม่ได้แบ่งกลุ่มย่อย ส่วนใหญ่ทำกันในห้อง มีสอบใหญ่ปีละหน...¹³

จะเห็นได้ว่า ทั้งผู้สอนและผู้เรียนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในสมัยนั้น ต้องพยายามแก้ปัญหา เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลด้วยดี ในระยะที่ประเทศไทยถูกฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีมาก ๆ จะต้องสั่งปิดการเรียนชั่วคราว ดังนั้นการวัดผลในระยะนั้นก็ใช้วิธีนับวันมาเรียน ดังคำกล่าวของ ชุมสิน ทันทะสุด นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า

...ใน พ.ศ. 2486 ผมอยู่ชั้นปี 1 เป็นช่วงสงครามพอดี ก็เรียนบ้างหยุดบ้าง ระหว่างนั้นมีเครื่องบินของสัมพันธมิตรมาทิ้งระเบิด ผลสุดท้ายก็เรียนต่อไปไม่ไหว ต้องปิด แล้วถือผลการสอบโดยถือเอาวันที่มาเรียนเป็นเกณฑ์ ใครมาเรียนเกิน 60% ก็เลื่อนชั้นปีที่ 2 เป็นอันว่าปี 1 ไม่ต้องสอบเลื่อนชั้นไปเฉย ๆ พอชั้นปี 2 เรียนไปได้สักพักหนึ่งสงครามชักจะรุนแรงขึ้นก็ต้องหยุดไปใน พ.ศ. 2487 ทั้งปี นิสิตชายก็ไปเป็นทหารบ้าง เป็นเสรีไทยบ้าง พอปี พ.ศ. 2488 ก็กลับมาเรียนต่อปี 2...¹⁴

การเรียนการสอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระยะปี พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2487 ต้องใช้เรียน ๆ หยุด ๆ เนื่องจากถูกโจมตีจากเครื่องบินมากและบ่อยครั้ง ดังนั้นการวัดผลในปี พ.ศ. 2486 ทั้งปี ก็ใช้นับวันเรียนว่ามาเรียนเกิน 60 เปอร์เซ็นต์ ก็เป็นอันว่าได้เลื่อนชั้น

สภาพของวิกฤติการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่ต้องได้รับการแก้ไขให้เสร็จสิ้น สภาวะเหล่านี้มีผลทำให้การพัฒนาชาติไม่ได้เต็มที่ ทำให้เกิดความตึงเครียดโดยทั่วไป ประกอบกับผู้นำในยุคนั้น คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้เผยแพร่ลัทธิผู้นำ และสภาวะวัฒนธรรมแห่งชาติ สร้างผลงานด้วยความเด็ดขาดและรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตขึ้นในสังคมไทยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของชาติ ชีวิตและทัศนคติของคนไทยได้เปลี่ยนไปตามความต้องการและตามบัญชาของทุก ๆ

¹³ ดวงเดือน นิศาลบุตร, 70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 351.

¹⁴ ชุมสิน ทันทะสุด, 70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 350.

ทาง ไม่ว่าด้านความเป็นอยู่ ความประพฤติ การใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนความคิดทาง การเมือง ด้วยความคิดที่ว่าสถานการณ์โลกขณะนั้น กองทัพและทหารเท่านั้นที่จะสามารถกู้ชาติ ให้พ้นอันตรายได้¹⁵ การสร้างชาติของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังมีผลกระทบต่อการจัด การศึกษาของประเทศอีกหลายด้าน รวมทั้งการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีผลทำให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย ในปี พ.ศ. 2481- 2487 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในตำแหน่งอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีคำสั่ง ให้ใช้ภาษาไทยในการเรียนการสอนทั้งหมด เป็นเหตุให้นิสิตแพทย์มีความรู้ทางภาษาอังกฤษ น้อยลง และเกิดความลำบากในการอ่านตำราภาษาอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2482 ได้เสนอสภา มหาวิทยาลัย ขอขยายหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี จากหลักสูตร 2 ปี เป็น 4 ปี และแยกตัวออกจากคณะแพทยศาสตร์¹⁶ เปิดสอนวิชาทันตแพทยศาสตร์เป็นปีแรก¹⁷ เพิ่ม หลักสูตรชั้นปริญญาตรีแพทยศาสตรบัณฑิต จาก 4 ปี เป็น 5 ปี¹⁸ เปิดวิชาการหนังสือพิมพ์ ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์¹⁹ เปิดแผนกวิชาบัญชีและพาณิชยศาสตร์ในปี พ.ศ. 2482 และจัดตั้งเป็นคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีในปี พ.ศ. 2488²⁰

1 กรกฎาคม พ.ศ. 2483 อธิการบดี จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่งให้จัดตั้ง แผนกกลางคืน รับสมัครผู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่าเข้าเรียนวันละ 2 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 19.00-21.00 น. ทุกวันที่เปิดสอนตามปกติ โดยเปิดสอนวิชา การช่างโยธา การช่างกล การช่างไฟฟ้า การก่อสร้าง ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษา เยอรมัน คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา การบำรุงสัตว์ และการหนังสือพิมพ์ มีผู้สมัคร

¹⁵ แกมสุข นุ่มนนท์. "จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างชาติไทย พ.ศ. 2481-2487," วารสารประวัติศาสตร์ 3 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2521) : 17-29.

¹⁶ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459-2509, หน้า 426-427.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 449.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 444.

¹⁹ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459-2509, หน้า 260-261.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 401-402.

เข้าเรียน 2,400 คนเศษ แต่มีอุปสรรค คือ ทางราชการประกาศให้พรางไฟ เนื่องจาก ภาวะสงครามหลายครั้ง เช่น สงครามการเรียกร่องดินแดนบางส่วนจากอินโดจีนของฝรั่งเศส สงครามมหาเอเชียบูรพา และสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้การสอนหยุดชะงักลงหลายครั้ง และสภามหาวิทยาลัยมีมติให้ปิดแผนกกลางคืนเมื่อ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2488²¹ ยกฐานะ แผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์เป็นคณะ พร้อมทั้งปรับปรุงหลักสูตรเป็น 3 ปี และ 5 ปี คือขึ้น- อนุปริญญาและปริญญาตามลำดับ²²

เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นเข้ายึดครองอาคารเรียนของแผนกสัตว- แพทยศาสตร์ (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลหญิง) คณะนี้จึงต้องกลับไปเป็นแผนก เกษตรกรรมศาสตร์ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²³ นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังยึดครองอาคารเรียน ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ไว้เป็นที่พักกองทหาร คณะนี้จึงจำเป็นต้องใช้อาคารของคณะ วิศวกรรมศาสตร์หลังที่ 2 เป็นสถานที่เรียน²⁴ เมื่อกรุงเทพฯถูกทิ้งระเบิดอย่างหนัก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงสั่งปิดการสอนและงดการสอบไล่ตั้งแต่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2487 ถึง 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2488²⁵ เมื่อสงครามสงบลง ทหารสัมพันธมิตรได้มาใช้อาคาร คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จนถึง พ.ศ. 2489 จึงมอบอาคารคืนให้แก่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²⁶ ซึ่งหลังจากนั้นก็ดำเนินการเรียนการสอนตามปกติ

ความเปลี่ยนแปลงในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการ จัดตั้ง ยุบ และโอนแผนกวิชาและคณะต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

²¹ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459-2509, หน้า 403-406.

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 204.

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 445

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 406.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 424.

เนื่องด้วย จำนวนนิสิตที่ทวีขึ้นทุกปี ในปี พ.ศ. 2482 คณะวิศวกรรมศาสตร์เปิดแผนกวิศวกรรมเหมืองแร่ ด้วยความร่วมมือของกรมโลหกิจ และในปี พ.ศ. 2485 เปิดแผนกวิศวกรรมอุตสาหกรรม และแผนกธรณีวิทยาเหมืองแร่อีก 2 แผนก²⁷ ดังนั้น คณะวิศวกรรมศาสตร์ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เปิดสอน 6 แผนกวิชา คือ แผนกวิศวกรรมโยธา วิศวกรรมช่างกล วิศวกรรมไฟฟ้า วิศวกรรมอุตสาหกรรม วิศวกรรมเหมืองแร่ และ วิศวกรรมธรณีวิทยาเหมืองแร่ หลังจากนั้นมาคณะวิศวกรรมศาสตร์ปรับปรุงทั้งด้านการขยายการผลิตบัณฑิต การปรับปรุงการเรียนการสอน อาจารย์และสถานที่เรียน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์อย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของหลักสูตรคณะวิศวกรรมศาสตร์ ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน มีการปรับหลักสูตรหลายครั้ง ซึ่งทุกครั้งเป็นการปรับหลักสูตร เพื่อผลิตนักวิศวกรรมศาสตร์สนองความต้องการของประเทศชาติ หลักสูตรวิศวกรรมศาสตร์ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ปี พ.ศ. 2483 เพียงปีเดียว ซึ่งหลักสูตรวิศวกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2483 นั้น มีการปรับปรุงหลักสูตรเล็กน้อย รายละเอียดไม่แตกต่างจากหลักสูตร ปี พ.ศ. 2479 และปี พ.ศ. 2481 มากนัก นอกจากนั้นไม่มีหลักสูตรแผนกวิศวกรรมช่างอากาศยาน และเพิ่มหลักสูตรวิศวกรรมเหมืองแร่แทน มีรายละเอียดดังนี้

ชั้นปีที่ 1 เรียนวิชาเช่นเดียวกัน

ชั้นปีที่ 2 เรียน Maths II และ Physics II เช่นเดียวกัน พร้อมทั้งงดการเรียนรายวิชาของแผนกวิชาวิศวกรรมช่างอากาศยานทั้งหมด คือ Aircraft Materials และ Descriptive Aeronautical Engineering นอกจากนั้น งดการเรียนวิชา Machine Elements และ Mechanical Technology

ชั้นปีที่ 3 เรียน Maths III พร้อมทั้งงดการเรียนรายวิชาของแผนกวิชาวิศวกรรมช่างอากาศยานทั้งหมด คือ Aerodynamics of Aeroplane Design และ Aeroplane Structures มีการลดการเรียนหลายรายวิชา ได้แก่ วิชา Engineering

²⁷บุญรอด บินทลันต์, "เรื่องของคณะวิศวกรรมศาสตร์," ใน ทำเนียบข้าราชการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 51.

Thermodynamics, Machine Elements, Mechanical Engineering Laboratory, Metal Testing Laboratory และ Principles of Engineering

ชั้นปีที่ 4 แบ่งการเรียนเป็น 4 แผนก คือ แผนกวิศวกรรมโยธา แผนกวิศวกรรมช่างกล แผนกวิศวกรรมไฟฟ้า และแผนกวิศวกรรมเหมืองแร่ พร้อมทั้งงดการเรียนแผนกวิชาวิศวกรรมช่างอากาศ เนื่องจากเปิดเรียนเพียงปีเดียว (พ.ศ. 2478) มีรายละเอียดดังนี้

แผนกวิศวกรรมโยธา เรียน 11 รายวิชา งดการเรียน Photogrammetry, Town Planning และ Testing Laboratory

แผนกวิศวกรรมช่างกล เรียน 9 รายวิชา งดการเรียนรายวิชา Electrical Machine Laboratory พร้อมทั้งเพิ่มรายวิชา Electrical Engineering และ Kinematics

แผนกวิศวกรรมไฟฟ้า เรียน 12 รายวิชา มีรายวิชาที่งดเรียน 3 รายวิชา คือ Mechanical Engineering Laboratory, Radio Communication Engineering และ Radio Communication Engineering Laboratory

แผนกวิศวกรรมเหมืองแร่ เป็นคณะที่เปิดใหม่ มีรายวิชาที่เรียน 13 รายวิชา^{*2a} สำหรับคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ หลังจากที่ทางมหาวิทยาลัยได้ปรับปรุงการสอนวิชาสัตวแพทยศาสตร์ พร้อมทั้งจัดตั้งเป็นแผนกอิสระแล้ว คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ได้รับหน้าที่ทำการสอนวิชาเตรียมสัตวแพทยศาสตร์ หลักสูตร 2 ปี ในปี พ.ศ. 2482 ทางมหาวิทยาลัยจัดตั้งแผนกวิชาการบัญชีและพาณิชยศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ทำหน้าที่ควบคุมอยู่เป็นเวลา 1 ปี ต่อมาคณะได้เปิดสอนวิชาเตรียมทันตแพทยศาสตร์ หลักสูตร 2 ปี และเปิดสอนวิชาการหนังสือพิมพ์ ตามบัญชาของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม อธิการบดี

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ตารางที่ 45 ในภาคผนวก.

^{2a}"หลักสูตรวิชาวิศวกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2483," ใน รายงานคณะวิศวกรรมศาสตร์ ประจำปี 2483-2484. เอกสารจากหอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จ.6/128. (อัดสำเนา). และตารางสอนประจำปี พ.ศ. 2483 (4 กรกฎาคม 2483-17 มกราคม 2484). เอกสารหอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จ.6/124. (อัดสำเนา).

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย²⁹

ในปี พ.ศ. 2485 คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เปิดการสอนชั้นปริญญาโท หลักสูตร 3 ปี โครงสร้างหลักสูตรเน้นการทำวิทยานิพนธ์ ภายใต้การดูแลของอาจารย์-ที่ปรึกษา โดยไม่มีการเรียนรายวิชา³⁰ ในปี พ.ศ. 2486 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ออกพระราชบัญญัติแยกคณะอักษรศาสตร์ออกจากคณะวิทยาศาสตร์ แต่ยังคงอยู่ภายใต้การบริหารงานของคณบดีคนเดียวกัน คือ ศาสตราจารย์หลวงประวดีทวีวิษุการี (ม.ล.ประวดี อิศรางกูร)³¹ ในปี พ.ศ. 2491 คณะอักษรศาสตร์เปลี่ยนชื่อเป็น "คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์" เพื่อให้มีสิทธิ์ประสาทปริญญาครุศาสตรบัณฑิตในเวลาต่อไปได้ ประกอบด้วยแผนกวิชา 4 แผนก คือ แผนกวิชาภาษาไทยและโบราณคดีวันออก แผนกวิชาภาษาต่างประเทศ แผนกวิชาภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ และแผนกวิชาครุศาสตร์ การทำงานของคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ กับคณะวิทยาศาสตร์ยังคงรวมกันอยู่ เนื่องจากงานด้านธุรการ ในปี พ.ศ. 2493 คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ แยกการบริหารงานเป็นอิสระจากคณะวิทยาศาสตร์ มีศาสตราจารย์ รong ศยามานนท์ เป็นคณบดีคณะอักษรศาสตร์³² ศาสตราจารย์ ดร.แถบ นีละนิธิ เป็นคณบดีคณะวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยแผนกวิชา 4 แผนก คือ แผนกชีววิทยา แผนกเคมี แผนกคณิตศาสตร์ และแผนกฟิสิกส์ ทำการสอนวิชาเคมี คณิตศาสตร์และฟิสิกส์

²⁹"ประวัติคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์," เอกสารจากหอประวัติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. จ. 7/99. (พิมพ์ติด).

³⁰คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อักษรวิวัฒน์ (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า 95.

³¹"พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2486," ราชกิจจานุเบกษา 60 (2 กุมภาพันธ์ 2486) : 198.

³²กาญจนา นาคสกุล, "ประวัติคณะอักษรศาสตร์," ใน อักษรศาสตร์บัณฑิต 50 ปี (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, 2529), หน้า 24.

ให้แก่บัณฑิตวิศวกรรมศาสตร์ สอนวิชาคณิตศาสตร์ให้แก่บัณฑิตอักษรศาสตร์^{๓๓*}

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การจัดหลักสูตรอักษรศาสตร์บัณฑิต ในปี พ.ศ. 2482 แบ่งการเรียนเป็น 2 ภาค ภาคละ 2 ปี กำหนดให้บัณฑิตทุกชั้นปีเรียนความรู้พื้นฐานทางอักษรศาสตร์ ได้แก่ วิชาภาษาไทย ซึ่งเป็นวิชาบังคับในหมวดวิชาเลือกทั้ง 6 สาขาวิชา นิสิตปีที่ 1 และ 2 เลือกเรียนได้ 3 สาขาวิชา รวมเป็น 4 สาขาวิชา ในชั้นปีที่ 3 เรียน 3 สาขาวิชา คือ วิชาบังคับ ภาษาไทยและวิชาที่เคยเลือกเรียนในชั้นปีที่ 1 และ 2 อีก 2 สาขาวิชา ในชั้นปีที่ 4 เรียน 2 สาขาวิชา คือ วิชาบังคับภาษาไทยและวิชาเลือกอีก 1 สาขาวิชา จากสาขาวิชาที่เคยเลือกเรียนในปีที่ 3

หลักสูตรนี้มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย คือ วิชาภาษาเยอรมัน นำมาบรรจุไว้ในหมวดวิชาเลือกอีกครั้งหนึ่ง และนิสิตที่เลือกเรียนวิชาคณิตศาสตร์มีสิทธิ์เรียน 2 สาขาวิชา

^{๓๓} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 211.

*ในปี พ.ศ. 2498 คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ จัดตั้งแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ขึ้นอนุปริญญา หลักสูตร 1 ปี และขยายเป็นหลักสูตรปริญญาตรี ในปี พ.ศ. 2502 หลักสูตรปริญญาโท ในปี พ.ศ. 2507 และขยายเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรชั้นสูง ในปี พ.ศ. 2511 ในปี พ.ศ. 2500 คณะครุศาสตร์แยกตัวออกจากคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์ ตามพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2500 ยกฐานะครุศาสตร์ขึ้นเป็นคณะครุศาสตร์ คณะครุศาสตร์ขยายโครงการสอนเป็น 3 โครงการ คือ โครงการปริญญาครุศาสตร์ 4 ปี โครงการปริญญาครุศาสตร์ 2 ปี และโครงการอนุปริญญาครุศาสตร์ 1 ปี ประกอบด้วยแผนกวิชา 8 แผนก คือ แผนกวิชาสารัตถศึกษา แผนกวิชาประถมศึกษา แผนกวิชามัธยมศึกษา แผนกวิชาวิจัยการศึกษา แผนกวิชาพลศึกษา แผนกวิชาจิตวิทยา แผนกวิชาบริหารการศึกษา และแผนกวิชาโสตทัศนศึกษา เมื่อคณะครุศาสตร์แยกตัวออกมาจากคณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์แล้ว คณะอักษรศาสตร์และครุศาสตร์จึงเปลี่ยนชื่อเป็น "คณะอักษรศาสตร์" และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน.

ในชั้นปีที่ 4 เช่นเดียวกับนิสิตที่เรียนสาขาอื่น ๆ^{*34}

หลักสูตรอักษรศาสตร์ ปี พ.ศ. 2485 แบ่งการเรียนเป็น 2 ภาค ภาคละ 2 ปี ทุกปีต้องเรียนวิชาบังคับ คือ ภาษาไทย ปีที่ 1 และ 2 ของภาค 1 เรียนปีละ 4 วิชาเท่ากัน และเรียนวิชาเดียวกันทั้ง 2 ปี คือ เรียนวิชาบังคับ 1 วิชา วิชาเลือกอีก 3 วิชา ปีที่ 1 ภาค 2 (ปี 3) เรียน 3 วิชา คือ วิชาบังคับ 1 วิชา และวิชาเลือกอีก 2 วิชา ต้องเป็นวิชาที่เคยเลือกเรียนมาแล้วในปีที่ 2 ภาค 1 ส่วนปีที่ 2 ภาค 2 (ปี 4) เรียน 2 วิชา คือ วิชาบังคับ 1 วิชา และวิชาเลือกที่เคยเลือกเรียนในปีที่ 2 ภาค 2 อีก 1 วิชา รวมเป็น 2 วิชา^{**35}

หลักสูตรปี พ.ศ. 2485 งดการสอนวิชาภาษาบาลี อีก 2 ปี ต่อมาก็มีการปรับปรุงวิชาเลือกอีกครั้ง ดังรายละเอียดในหลักสูตรอักษรศาสตร์บัณฑิต ปี พ.ศ. 2487 ลักษณะของหลักสูตรคงเดิม กล่าวคือ ปีที่ 1 และปีที่ 2 เรียน 4 สาขาวิชา ปีที่ 3 เรียน 3 สาขาวิชา และปีที่ 4 เรียน 2 สาขาวิชา มีการเปลี่ยนแปลงรายวิชาเลือกเล็กน้อย คือ เปิดวิชาเลือกใหม่ 2 สาขาวิชา คือ ภาษาญี่ปุ่นและภาษาอิตาเลียน^{***36}

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ตารางที่ 55 ในภาคผนวก.

³⁴"ระเบียบปรินธิญาอักษรศาสตร์," ใน ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และระเบียบการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา (พระนคร : โรงพิมพ์บางกอกไทมส์ จำกัด, 2482), หน้า 24-25. (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พิมพ์แจกในการทอดพระกฐินพระราชทาน ณ วัดเขมาภิรตาราม จังหวัดนนทบุรี พุทธศักราช 2482).

**ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ตารางที่ 56 ในภาคผนวก.

³⁵"ระเบียบปรินธิญาอักษรศาสตร์," ใน ระเบียบการและหลักสูตรคณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2485 (พ.ศ. 2485-2486), (พระนคร : บริษัทการพิมพ์ไทยจำกัด (ถนนสี่พระยา), 2485), หน้า 18-21.

***ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ตารางที่ 57 ในภาคผนวก.

³⁶อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธ์, "พัฒนาการหลักสูตรและการเรียนการสอนของคณะอักษรศาสตร์," ใน อักษรวิวัฒน์, หน้า 10.

จากหลักฐานที่ค้นพบว่า วิชาภาษาญี่ปุ่นและภาษาอิตาเลียน เปิดให้เลือกสำหรับนิสิตรุ่นที่ เข้าเรียนในปี พ.ศ. 2487 เพียงรุ่นเดียว จนกระทั่งปี พ.ศ. 2509 คณะอักษรศาสตร์ จึงเปิดภาษาญี่ปุ่นให้เป็นวิชาเลือกของนิสิตชั้นปีที่ 3 และในปี พ.ศ. 2520 ภาษาอิตาเลียน จึงเป็นสาขาหนึ่งที่นิสิตเลือกเป็นวิชาเอกหรือวิชาโทได้^{๑๗*}

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หลักสูตรแพทย์ พ.ศ. 2485 มีการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งแตกต่างจากหลักสูตร พ.ศ. 248๑ ดังนี้

แพทย์ปีที่ 1 เพิ่มการเรียนชีวเคมี (Biochemistry)

แพทย์ปีที่ 2 เพิ่มการเรียนจุลชีวเคมี และลดการเรียนวิชาแบคทีเรียวิทยา (Bacteriology) แมททีเรีย เมดิกา (Materia Medica) และฟาร์มาซี (Pharmacy)

แพทย์ปีที่ 3 เรียนอายุรศาสตร์ ซึ่งแบ่งได้เป็น จิตเวชศาสตร์ และเวชศาสตร์-ป้องกัน เรียนศัลยศาสตร์ด้านจักษุ-โสตนาสิกการังษีวิทยา

แพทย์ปีที่ 4 เรียนอายุรศาสตร์ กุมารเวชศาสตร์ ศัลยศาสตร์ จักษุโสตนาสิก-การังษีวิทยา และสูติศาสตร์-นารีเวชวิทยา^{**๑๘}

จะเห็นได้ว่า หลักสูตรแพทย์ ปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นระยะที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเรียนเนื้อหารายวิชาลดน้อยลงกว่าหลักสูตรแพทย์ปีก่อน ๆ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2486 คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถูกโอนไปสังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์มหิดล ดังกล่าวมาแล้ว การศึกษาแพทย์จึงถูกตัดตอนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงปลายของสงครามโลกครั้งที่ 2

^{๑๗}อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, "พัฒนาการหลักสูตรและการเรียนการสอนของคณะอักษรศาสตร์," ใน อักษรปริทัศน์, หน้า 10-11.

*ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ตารางที่ 51-57 ในภาคผนวก.

**ดูรายละเอียดเพิ่มเติม ตารางที่ 37 ในภาคผนวก.

^{๑๘}"แพทย์ปริทัศน์ : คณะแพทยศาสตร์ จากปี พ.ศ. 2465 คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล," ใน ปฐมศตวรรษแห่งการศึกษาแพทยศาสตร์ (5 กันยายน 2433-5 กันยายน 2533), หน้า 49-50.

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2488 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครองของประเทศ ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในมหาวิทยาลัย ด้วยการเปิดการสอนแผนกวิชาการหนังสือพิมพ์และแผนกกลางคืน การจัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี ตลอดจนการยกฐานะแผนกสัตวแพทยศาสตร์ แผนกเภสัชศาสตร์ และแผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์เป็นคณะ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

แผนกวิชาการหนังสือพิมพ์

ในขณะที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งอธิการบดีของมหาวิทยาลัย ท่านได้เล็งเห็นความสำคัญของวิชาการหนังสือพิมพ์ว่า ผู้ที่จะทำงานหนังสือพิมพ์ได้ดีต้องได้รับการอบรมในหลักวิชามาก่อน จึงมีมติให้คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์เปิดการสอนหลักสูตรชั้นอนุปริญญาวิชาการหนังสือพิมพ์ขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ใน พ.ศ. 2482 ด้วยการรับนิสิตที่สำเร็จชั้นอักษรศาสตร์ปีที่ 2 เข้าเรียนต่ออีก 1 ปี เมื่อสำเร็จแล้วได้รับอนุปริญญาวิชาการหนังสือพิมพ์

หลักสูตรวิชาการหนังสือพิมพ์ ประกอบด้วย วิชาวิธีปฏิบัติการหนังสือพิมพ์ ประวัติการหนังสือพิมพ์ การแปลข่าวโทรเลข เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย จิตวิทยาและเหตุการณ์ระหว่างประเทศ ในระหว่างการเรียน นิสิตพยายามฝึกหัดทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้รับคำสอนจากอาจารย์ ได้ออกหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเป็นการทดลอง และบางทีอาจารย์ผู้สอนก็พาไปดูกิจการหนังสือพิมพ์ตามโรงพิมพ์ต่าง ๆ

อาจารย์ที่สอนมีดังนี้ ม.จ. ประสพสุข สุขสวัสดิ์ ทรงสอนวิชาการหนังสือพิมพ์และเศรษฐศาสตร์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเปรมบุรฉัตร ทรงสอนวิชาการหนังสือพิมพ์ นายวัฒนา อิศรภักดี สอนวิชากฎหมาย นายรอง ศยามานนท์ สอนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ นายประเสริฐ ชูรัตน์ สอนวิชาจิตวิทยา

นิสิตสมัครเรียน 8 คน และสอบไล่ได้ทั้ง 8 คน เพราะจำนวนนิสิตมีน้อยจึงใช้สถานที่เรียนเรือนไม้ข้างตึกนิสิทส์

การตั้งแผนกวิชาการหนังสือพิมพ์นี้ เป็นการทดลองดูว่าจะมีผู้สนใจและได้ผลเพียงใด เมื่อปรากฏว่ามีนิสิตสมัครเรียน 8 คน และต้องใช้อาจารย์สอนจำนวนไล่เรียงกัน

ทางมหาวิทยาลัยจึงให้ยุติการสอนในแผนกนี้ไว้ชั่วคราว จึงเปิดสอนได้เพียงรุ่นเดียว

บรรดานิสิตผู้สำเร็จวิชาการหนังสือพิมพ์นี้ ได้ใช้วิชาที่ตนเรียนมาอย่างสมภาคภูมิ ด้วยการเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ เป็นอาจารย์สอนวิชาการหนังสือพิมพ์ ในแผนกกลางคืนของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นหัวหน้าแผนกสมาคมและหนังสือพิมพ์ของกรมตำรวจ นับว่าได้ผลอย่างน่าพอใจ สมความตั้งใจของมหาวิทยาลัย^{๓๑}

แผนกกลางคืน

ในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีคำสั่งให้จัดตั้งแผนกกลางคืนขึ้นเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2483 ด้วยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ประสงค์เรียนวิชาต่าง ๆ ในยามว่างได้เพิ่มพูนความรู้ของตน หลวงสุจิตการพิทยา ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการ เปิดรับสมัครผู้สอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 6 หรือเทียบเท่า* ทำการสอนวันละ 2 ชั่วโมง ระหว่างเวลา 19.00 ถึง 21.00 น. ทุกวันที่เปิดสอนตามปกติ ประเภทวิชาที่เปิดสอน ได้แก่ การช่างโยธา การช่างกล การช่างไฟฟ้า การก่อสร้าง ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา การบำรุงสัตว์ และการหนังสือพิมพ์ มีผู้สมัครเข้าเรียน 2,400 คนเศษ แต่ก็มีอุปสรรค คือ ทางราชการประกาศให้พรางไฟ เนื่องจากมีสงครามการเรียกร้องดินแดนบางส่วนจากอินโดจีนของฝรั่งเศส ครั้นเลิกพรางไฟไปได้ 7 เดือน ก็เข้าสู่ภาวะสงครามมหาเอเซียบูรพา เมื่อ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 มีการประกาศพรางไฟอีกครั้ง การสอนต้องหยุดซังก ซ้ายศึกษาคูคามทางอากาศอย่างรุนแรง มหาวิทยาลัยมีคำสั่งให้ปิดการสอนแผนกกลางคืนชั่วคราว ตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2487 ครั้นถึงวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2488 สภามหาวิทยาลัยมีมติให้ปิดแผนกกลางคืน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดสอนภาคกลางคืน วิชาบำรุงสัตว์ชั้นปีที่ 3 ซึ่งเปิดสอนเพียงปีเดียว เพื่อให้ นิสิตเรียนจบหลักสูตร ส่วนวิชาการ-

^{๓๑} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 401-402.

* ผู้สมัครเรียนวิชาภาษาอังกฤษ วิชาภาษาฝรั่งเศส หรือวิชาภาษาเยอรมัน

ไม่กำหนดคุณสมบัติเดิมของผู้สมัคร.

หนังสือพิมพ์เปิดสอนภาคกลางคืน และดำเนินการสอนมาจนถึงปี พ.ศ.2497 จึงได้ยุบไป^{40*}

คณะสัตวแพทยศาสตร์

ประวัติและความเป็นมาของคณะสัตวแพทยศาสตร์

ในปี พ.ศ. 2478 คณะรัฐบาลภายใต้การปกครองของนายกรัฐมนตรี พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา มีนโยบายผลิตผู้มีความรู้ด้านสัตวแพทยศาสตร์มาช่วยในการปฏิบัติราชการที่เกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตทางด้านเกษตรกรรม เนื่องจากประเทศไทยต้องอาศัยสัตว์เลี้ยง โดยเฉพาะ โค กระบือ ในการทำไร่ ทำนา และด้านอื่น ๆ จึงมอบให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดรับนิสิตเข้าเรียนในแผนกสัตวแพทยศาสตร์ ด้วยการรับผู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 8 แผนกวิทยาศาสตร์ด้วยวิธีสอบคัดเลือก ดังนั้นในปี พ.ศ. 2478 จึงจัดการศึกษาชั้นเตรียมสัตวแพทยศาสตร์ ใช้เวลาศึกษา 2 ปี และศึกษาวิชาสัตวแพทย์อีก 2 ปี ในปี พ.ศ. 2480 เปิดสอนหลักสูตรปริญญาสัตวแพทยศาสตร์เป็นปีแรก ต่อมาในปี พ.ศ. 2482 เพิ่มหลักสูตรปริญญาสัตวแพทยศาสตร์บัณฑิตจากหลักสูตร 4 ปี เป็นหลักสูตร 5 ปี เรียนวิชาเตรียมสัตวแพทยศาสตร์ใน 2 ปีแรกเช่นเดิม มีศาสตราจารย์หลวงพรตนิทยพัตเป็นคณบดี⁴¹

แผนกสัตวแพทยศาสตร์ได้รับการเลื่อนฐานะเป็นคณะสัตวแพทยศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2486 และโอนไปสังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในปีเดียวกัน⁴² การศึกษาสัตวแพทยศาสตร์จึงถูกตัดตอนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีดังกล่าว

หลักสูตรคณะสัตวแพทยศาสตร์

ปี พ.ศ. 2478 หลักสูตรเตรียมสัตวแพทยศาสตร์ ประกอบด้วยวิชา ฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา และภาษาต่างประเทศ ใช้เวลาศึกษา 2 ปี

⁴⁰ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 403-406.

*วิชาการหนังสือพิมพ์เปิดสอนภาคกลางวันในปี พ.ศ. 2482 เพียงรุ่นเดียว.

⁴¹ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 443-445.

⁴² "พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2486,"

ปี พ.ศ. 2480 เปิดหลักสูตรสัตวแพทยศาสตร์ หลักสูตร 4 เป็นปีแรก ประกอบด้วย วิชา กายวิภาคศาสตร์ เอมบริโอวิทยา ฮิสโตวิทยา สรีรวิทยา เภสัชวิทยา พยาธิวิทยา แบคทีเรียวิทยา และวิชาการเลี้ยงสัตว์⁴³

หลักสูตรสัตวแพทยศาสตร์ หลักสูตร 5 ปี ในปี พ.ศ. 2482 ประกอบด้วย 2 ปีแรกเรียนวิชาเตรียมสัตวแพทยศาสตร์ และ 3 ปีสุดท้ายเรียนวิชาเฉพาะทางสัตวแพทย์ มีรายละเอียดดังนี้ ชั้นปีที่ 1 เรียนวิชาอินทรีย์เคมี วิชาความร้อนและกลศาสตร์ วิชาสัตววิทยา และวิชาภาษาอังกฤษ

ชั้นปีที่ 2 เรียนวิชาอินทรีย์เคมี วิชาแม่เหล็กไฟฟ้า แสงและเสียง วิชาชีววิทยา เปรียบเทียบและพฤกษศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ

ชั้นปีที่ 3 เรียนวิชากายวิภาคศาสตร์ของสัตว์เลี้ยง วิชาสรีรวิทยาและวิชาการเลี้ยงบำรุงสัตว์

ชั้นปีที่ 4 เรียนวิชาเภสัชวิทยา วิชาพยาธิวิทยา และแบคทีเรียวิทยา วิชาหลักสูตรอายุรศาสตร์ และวิชาเลี้ยงบำรุงสัตว์

ชั้นปีที่ 5 เรียนวิชาคัลยศาสตร์ วิชาอายุรศาสตร์ วิชาการเลี้ยงบำรุงสัตว์ และคลินิก⁴⁴

อาจารย์ที่สอนในคณะสัตวแพทย์ ตั้งแต่ระยะเริ่มตั้งจนถึง พ.ศ. 2483 ล้วนเป็นอาจารย์พิเศษที่ทางมหาวิทยาลัยเชิญมาทั้งสิ้น ในปี พ.ศ. 2484 และปี พ.ศ. 2485 จึงเริ่มมีอาจารย์ประจำปีละ 1 ท่าน คือ นายมานิต พยัคฆนันท์ และ ม.ร.ว. ชนาญวัต เทวกุล ตามลำดับ⁴⁵

จำนวนนิสิตที่สอบเข้าเรียนในคณะนี้ได้ปีละ 1-2 คนต่อปี ดังนั้นในปี พ.ศ. 2480 จึงมีนิสิตเพียง 3 คน และในปี พ.ศ. 2481 ไม่มีนิสิตสัตวแพทยศาสตร์ปีสุดท้ายหลักสูตร 4 ปี เนื่องจากสอบชิงทุนไปศึกษาต่อ 2 คน และป่วย 1 คน เมื่อเริ่มหลักสูตร 5 ปี ในปี พ.ศ.

⁴³ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 444.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 446-447.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 444-445.

2482 มีนิสิต 11 คน และเรียนจบหลักสูตรเพียง 8 คน ในปี พ.ศ. 2484 นิสิตในปี พ.ศ. 2483 และ พ.ศ. 2484 สอบเข้าเรียนได้ปีละ 12 คน ปี พ.ศ. 2485 เข้าเรียนได้ 8 คน นิสิตทั้ง 3 รุ่น สามารถเรียนจบหลักสูตรทุกคน⁴⁵

สถานที่เรียนของนิสิตสัตวแพทยศาสตร์ ระยะเวลาเริ่มไม่มีอาคารของตนเอง เรียนร่วมกับนิสิตเตรียมแพทยศาสตร์ นิสิตวิทยาศาสตร์ และนิสิตเตรียมเภสัชศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2480 เปิดทำการสอนวิชาสัตวแพทยศาสตร์ปีแรก อาศัยห้องปาฐกถาที่ตึกวิทยาศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2481 จึงได้อาคารที่ทันสมัยที่ปลายถนนพญาไท* และดำเนินการสอนอยู่ในอาคารใหม่นี้จนกระทั่งสงครามมหาเอเชียบูรพาเกิดขึ้น ทหารญี่ปุ่นเข้ายึดครองอาคาร จึงต้องกลับไปจัดการเรียนการสอนที่อาคารของแผนกเภสัชศาสตร์ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งสงครามสงบ จึงย้ายกลับไปดำเนินการสอนที่อาคารเดิม⁴⁷

ในปี พ.ศ. 2486 คณะสัตวแพทยศาสตร์ได้รับการโอนไปสังกัดมหาวิทยาลัย-แพทยศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนของคณะนี้จึงยุติลงในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

⁴⁵ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 447-448.

* ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลหญิง.

⁴⁷ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 445.

** คณะสัตวแพทยศาสตร์ โอนไปสังกัดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กระทรวงเกษตร ในปี พ.ศ. 2497 และโอนไปสังกัดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2502.

คณะเภสัชศาสตร์

ประวัติและความเป็นมาของคณะเภสัชศาสตร์

ระหว่างปี พ.ศ. 2456-2457 อันเป็นสมัยที่สมเด็จพระยาชัยนาทนเรนทร ทรงเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนราชแพทยาลัย (โรงพยาบาลศิริราชสมัยนี้) พระองค์ทรงเห็นว่าแพทย์และแพทย์ปรุงยาเป็นอาชีพที่ใกล้ชิดกัน เพื่อส่งเสริมสวัสดิภาพของประชาชนในด้านการแพทย์และการเภสัช ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ปรุงยาให้อีกแขนงหนึ่งต่างหาก เพื่อจะได้แบ่งความรับผิดชอบ ใช้อาชีพตามแบบอย่างต่างประเทศ จึงได้ทรงจัดตั้งโรงเรียนปรุงยาขึ้นเป็นครั้งแรกในโรงเรียนแพทยาลัย เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2456 โดยมีหลักสูตรการศึกษา 3 ปี ผู้สำเร็จแล้วจะได้รับประกาศนียบัตร "แพทย์ปรุงยา" โดยมี นายแพทย์ ยี. บอสโซนี (Dr. G. Bossoni) เภสัชกรชาวอิตาลี เป็นผู้ตั้งหลักสูตรร่วมกับอาจารย์ไทยสมัยนั้น ร่วมกันนั้นได้ทรงจัดตั้ง "แผนกปรุงยา" แผนปัจจุบันขึ้น และได้รับนายร้อยตำรวจโท บุญช่วย วิถีเวช (หลวงเภสัชกิจโกศล) เข้าเป็นหัวหน้าแผนกปรุงยา หลวงเภสัชกิจโกศลเป็นผู้เดียวที่สอบได้ประกาศนียบัตรพิเศษ ของกระทรวงธรรมการ เกี่ยวกับสรรพคุณของยา ฤทธิ์ของยา และมีความชำนาญเกี่ยวกับตัวยาฝรั่งต่าง ๆ ในสมัยนั้นเป็นอย่างดี ซึ่งนับได้ว่าเป็น "แพทย์ปรุงยา" คนแรกของประเทศไทยด้วย นอกจากทำหน้าที่ปรุงยาให้แก่โรงพยาบาลแล้ว หลวงเภสัชกิจโกศล ต้องทำหน้าที่ให้การศึกษา ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติในวิชาปรุงยาแก่นักเรียนปรุงยาและนักเรียนแพทย์ด้วย⁴⁸

พ.ศ. 2474 ได้เปลี่ยนคำว่า "ปรุงยา" เป็น "เภสัชกรรม"⁴⁹ ในปทานุกรมของ ไทย แผนกปรุงยาจึงเปลี่ยนเป็น "แผนกเภสัชกรรม" และ "แพทย์ปรุงยา" เป็น "เภสัชกร"⁵⁰ ต่อมารัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477

⁴⁸ ม.ร.ว. สอนงค์ สวัสดิวัตน์, "เภสัชกรรม," ใน อนุสรณ์ 84 ปี ศิริราช (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2519) หน้า 310-311.

⁴⁹ คำทั้งสองนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Pharmacy.

⁵⁰ "ประกาศกระทรวงธรรมการ เปลี่ยนชื่อแผนกปรุงยาในคณะแพทยศาสตร์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," ราชกิจจานุเบกษา 49 (19 กุมภาพันธ์ 2475) : 3918-3919.

ขึ้นเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2479 โรงเรียนเภสัชกรรมจึงมีฐานะเป็นแผนกอิสระแผนกหนึ่ง
ของมหาวิทยาลัย เรียกว่า "แผนกเภสัชกรรมศาสตร์" และขยายหลักสูตรเป็นชั้นปริญญา 4 ปี
ในปี พ.ศ. 2482 ด้วยการเรียนเตรียมเภสัชกรรมศาสตร์ 2 ปี และเภสัชกรรมอีก 2 ปี^{๕๐}

สถานที่ของแผนกปรุงยา ตั้งอยู่ชั้นล่างของตึกครึ่งไม้ ซึ่งชั้นบนใช้เป็นที่พักของ
พระอภิวชิยาคม (หมอยอร์จ บี. แม็คคาร์แลนด์) อาจารย์ใหญ่โรงเรียนราชแพทยาลัย
ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ชั้นล่างของตึกอำนวยการที่สร้างขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2469 และได้ใช้เป็น
แผนกเภสัชกรรมมาจนปัจจุบันนี้ แผนกปรุงยาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนหนึ่งเป็นห้องปรุงยา
และอีกตอนหนึ่งเป็นห้องเรียนสำหรับนักศึกษาวิชาปรุงยา เพื่อให้นักศึกษาวิชาปรุงยาได้รับ
การฝึกหัดงานในแผนกปรุงยาของโรงพยาบาลไปด้วย ตามแบบอย่างหลักสูตรการศึกษาวิชา
ของยุโรป^{๕๑} ตั้งแต่ พ.ศ. 2472 นักเรียนปรุงยาเรียนที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์
ที่ตึกวิทยาศาสตร์ในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท^{๕๒} เมื่อวิชาเภสัชกรรมได้
ขยายออกอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้สนใจสมัครเข้าศึกษาเป็นจำนวนมากขึ้น
มหาวิทยาลัยได้เร่งรีบดำเนินการตั้งงบประมาณ และรัฐบาลอนุมัติให้สร้างสถานที่ศึกษาให้
ทันสมัยและเพียงพอแก่จำนวนนิสิต เป็นอาคารถาวรใน พ.ศ. 2483 มีที่ตั้งอยู่ในบริเวณ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่ด้านขวาของหอประชุมถัดจากตึกเคมีไปทางถนนอังรีดูนังต์^{๕๓}
อาจารย์ของแผนกปรุงยา นอกจากหลวงเภสัชกิจโกศลแล้ว ในระยะแรกมีแพทย์ปรุงยา
ร่วมงานด้วย คือ นายบุญช่วย (ชาญ) พันธุศิริ, ศาสตราจารย์ จำลอง สุกนธ์ และ Dr.
A.H. Hale^{๕๔} ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อการศึกษาเภสัชศาสตร์มีระเบียบเข้ารูป
รัดกุมขึ้น อาจารย์ประจำและอาจารย์พิเศษได้ร่วมกันอบรมสั่งสอนนิสิตอย่างแข็งขัน

^{๕๐} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 435-438.

^{๕๑} ม.ร.ว. สนั่นศรี สวัสดิวัตน์, "เภสัชกรรม," ใน อนุสรณ์ 84 ปีศิริราช,
หน้า 310.

^{๕๒} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 4324.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า 439.

^{๕๔} ม.ร.ว. สนั่นศรี สวัสดิวัตน์, "เภสัชกรรม," ใน อนุสรณ์ 84 ปีศิริราช,
หน้า 311-312.

คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้ร่วมมือช่วยเหลือ โดย ให้ดร. คลุ้ม วัชรโรบล อาจารย์
ในคณะสอนวิชาชีวเคมีให้แก่บัณฑิตเภสัชกรรมศาสตร์ที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ แผนก
ทันตแพทยศาสตร์ ก็ให้แก่นายแพทย์อภัย ชุมณี และแพทย์หญิง กระแสร์ วัชรปาน สอนวิชา
จุลินทรีย์วิทยา ให้ที่แผนกทันตแพทยศาสตร์ โดยเรียนรวมกับนิสิตทันตแพทย์^{๕๕}

ในสมัยเริ่มแรกเปิดการสอนมีผู้สมัครเข้าเรียนน้อย ทั้งที่มี "มีความจำเป็นต้องการ
แพทย์ผสมยาเกิดขึ้น" โรงเรียนแพทยาลัยในสมัยนั้นจึงอนุญาตให้ผู้ที่ เป็นนักเรียนแพทย์ชั้นปีที่ 1
ที่สอบไล่ได้แล้ว และสมัครจะเข้าเรียนวิชาแพทย์ปรุงยาได้ เข้าเรียนในชั้นปีที่ 2 ของหลักสูตร
ได้ โรงเรียนแพทย์ปรุงยาเมื่อเปิดการสอนเป็นครั้งแรกในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2457
รับสมัครผู้เข้าเรียนที่ย้ายมาจากโรงเรียนราชแพทยาลัยบ้าง และสมัครโดยตรงบ้าง รวม
9 คน ใน พ.ศ. 2458 เพิ่มเป็น 24 คน และใน พ.ศ. 2459 มี 6 คน ผลการศึกษา
ปรากฏว่ามีผู้สำเร็จประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยาใน พ.ศ. 2458 เพียง 2 คน ใน พ.ศ.
2459 และ พ.ศ. 2460 ทั้งสองปีไม่มีผู้สำเร็จการศึกษาเลย ภายหลัง พ.ศ. 2468
ไปแล้ว จำนวนนักเรียนที่สมัครเข้าใหม่ลดน้อยลงทุกปี เนื่องจากมหาวิทยาลัยให้ถือชั้นมัธยม
ปีที่ 7 และต่อมาชั้นมัธยมปีที่ 6 เป็นเกณฑ์รับนักเรียนเข้าเรียนวิชาปรุงยา นักเรียนปรุงยา
ทั้ง 2 ปีแรกคงเรียนร่วมกับนักเรียนเตรียมแพทย์ในคณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และ
มีนักเรียนคณะวิศวกรรมศาสตร์เรียนรวมด้วยในปีที่ 1^{๕๖}

ตั้งแต่รุ่นแรก พ.ศ. 2458 จนถึงรุ่นสุดท้ายในปีการศึกษา 2483-2484 แผนก
เภสัชกรรมศาสตร์ มีนิสิตผู้สำเร็จชั้นประกาศนียบัตรและอนุปริญญาตามหลักสูตร 3 ปี ดัง
จำนวนต่อไปนี้ ประกาศนียบัตรวิชาปรุงยา (พ.ศ. 2458-2475) จำนวน 63 คน
อนุปริญญาเภสัชกรรมศาสตร์ (พ.ศ. 2474-2483) จำนวน 22 คน ในปี พ.ศ. 2484 มี
นิสิตเตรียมเภสัชกรรมศาสตร์ และนิสิตเภสัชกรรมศาสตร์ รวมทั้งสิ้น 104 คน^{๕๗}

^{๕๕} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 440.

^{๕๖} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 430-433.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า 439-440.

การเรียนในหลักสูตรวิชาปรุ่รงยาปีที่ 1 และปีที่ 2 ในระยะนั้นทางมหาวิทยาลัย จัดขึ้นที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยวิชาวิทยาศาสตร์รากฐานและเรียน วิชาปรุ่รงยาภาคต้นประกอบไปด้วย ในปีที่ 3 นักเรียนย้ายไปเรียนที่คณะแพทยศาสตร์และ โรงพยาบาลศิริราช รวมทั้งการฝึกหัดในโรงพยาบาลด้วย^{๕๑} เนื้อหาวิชาในหลักสูตรประกาศนียบัตรพื้นฐาน สาขาภาษาต่างประเทศ สาขาวิชาพื้นฐานอาชีพ และวิทยาศาสตร์การแพทย์ นอกจากนั้นเรียนสาขาวิชาอื่น ซึ่งแบ่งออกเป็นเภสัชวัตถุ, เทคโนโลยีของการประดิษฐ์ยา, การให้บริการของยา และการฝึกงาน ในปี พ.ศ. 2479 ได้มีการปรับหลักสูตรด้วยการ เพิ่มเติมวิชาพื้นฐานทางการแพทย์ และเน้นรายวิชาอื่น พร้อมกันนั้นได้ตั้งแผนกวิชาเพิ่มเติม คือ แผนกเภสัชเวท แผนกเภสัชเคมี แผนกเภสัชอุตสาหกรรม และแผนกปรุ่รงและจ่ายยา- สำเร็จ (Dispensing Pharmacy) ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2483 เป็นต้นมา* หลักสูตรแพทย์ปรุ่รงยาได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเพิ่มเติมรายวิชา การศึกษาทั่วไป (คณิตศาสตร์และสถิติ), วิชาทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ (การบัญชี การบริหารธุรกิจ และภาษาอังกฤษ, วิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (ปรับปรุ่รงเนื้อหาให้ทันสมัย) และวิชาวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ (เพิ่มรายวิชากายวิภาคศาสตร์, ชีวเคมีและพิษวิทยา นอกจากนั้นปรับปรุ่รงและขยายเนื้อหาวิชาจุลชีววิทยา)^{๕๒}

แผนกเภสัชกรรมศาสตร์ สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อยู่จนถึง พ.ศ. 2486 จึง ได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ โอนแผนกเภสัชกรรมศาสตร์ พร้อมกับแผนกทันต แพทยศาสตร์ แผนกสัตวแพทยศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล แห่งจุฬาลงกรณ์- มหาวิทยาลัย ไปรวมตั้งเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ แผนกเภสัชกรรมศาสตร์ ได้รับนามใหม่ ว่า คณะเภสัชกรรมศาสตร์ จนในที่สุดโดยพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการกรมมหา-

^{๕๑}ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 432.

* เปิดหลักสูตร 5 ปี ในปี พ.ศ. 2500.

^{๕๒}พ.ศ. ดร. เอกรินทร์ สายฟ้า และคณะ, รายงานวิจัยเรื่องคุณภาพบัณฑิตและ ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพบัณฑิตคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., 2531), หน้า 3-6.

วิทยาลัยแพทยศาสตร์ในกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2488 ก็ได้รับนามใหม่อีกว่า "คณะเภสัชศาสตร์"^{๕๐}

สรุปการศึกษาเภสัชศาสตร์ เริ่มต้นเปิดการสอนในปี พ.ศ. 2456 หลักสูตร 3 ปี เรียนปีที่ 1 และปีที่ 2 ฝึกงานในปีที่ 3 เรียนสำเร็จได้รับประกาศนียบัตรแพทย์ปรุงยา หลังปี พ.ศ. 2478 ได้รับประกาศนียบัตรเภสัชกรรม ปี พ.ศ. 248๑-2483 ได้รับอนุปริญญาเภสัชกรรมศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา ได้รับปริญญาเภสัชศาสตร์

คณะทันตแพทยศาสตร์

ประวัติและความเป็นมาของคณะทันตแพทยศาสตร์

ในปี พ.ศ. 2482 จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังดำรงตำแหน่งอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ มีนโยบายที่จะนำโรงเรียนทันตแพทย์ในกรมแพทย์ทหารบกมาเป็นการเปิดสอนวิชาการแขนงนี้ขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงได้ประกาศตั้งแผนกทันตแพทยศาสตร์ ขึ้นเป็นแผนกอิสระแผนกหนึ่งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีคำสั่งแต่งตั้งให้ ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เป็นหัวหน้าแผนก^{๕๑} ตั้งนั้นการศึกษาในแผนกทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะเริ่มเปิดขึ้นเป็นครั้งแรกในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2483 นิสิตทันตแพทย์รุ่นแรกนี้ เดิมตั้งใจจะเรียนแพทย์ และได้ผ่านการเรียนในหลักสูตรเตรียมแพทยศาสตร์ จากคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์มาแล้ว แต่ขณะที่เรียนอยู่ชั้นปีที่ 2 เมื่อได้รับคำชักชวนและชี้แจงถึงอนาคตอันแจ่มใสและหน้าที่สำคัญที่จะช่วยเหลือประชาชน ให้พ้นจากการทรมานด้วยโรคที่เกี่ยวกับฟัน จากนายพันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์

^{๕๐} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-25๑9, หน้า 44๑-446.

^{๕๑} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-25๑9, หน้า 449.

และศาสตราจารย์หลวงพรตพิทยพยัต คณะศึกษาศาสตร์แล้ว จึงเปลี่ยนความตั้งใจมา
เข้าศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์ด้วยความสมัครใจ^{๕๒}

แต่เนื่องจากแผนกทันตแพทยศาสตร์ยังไม่มีที่เรียนของตนเอง ดังนั้นศาสตราจารย์
หลวงพรตพิทยพยัตจึงอนุญาตให้เรียนวิชาทางทันตกรรมที่ศึกษาศาสตร์ (ติ๊กขาว) โดยมี
อาจารย์สอนวิชาเหล่านั้นสามท่าน คือ นายพันเอกหลวงวาจวิทยาวัฒน์ ทันตแพทย์ สี สิริสิงห
และทันตแพทย์มาร์ตินเฮส ฮันฟ์ (Martin Hanf) ซึ่งเป็นทันตแพทย์ชาวเยอรมันเข้ามา
ประกอบอาชีพทันตกรรมในประเทศไทย ท่านเป็นกำลังสำคัญคนหนึ่งในระยะเริ่มแรก
ก่อตั้งแผนกทันตแพทยศาสตร์ ท่านสอนนิสิตรุ่นแรกจนถึงวันที่ 14 จน พ.ศ. 2499 จึงเดินทาง
กลับประเทศเยอรมัน^{๕๓} นอกจากนั้นมีอาจารย์พิเศษ คือ พันเอกภักดี ศรีสัมพันธ์ และทันตแพทย์
เลี้ยว เวรสกุล ส่วนวิชาพื้นฐานของวิชาการแพทย์ทั่ว ๆ ไปได้รับความอนุเคราะห์จาก
อาจารย์ประจำคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และอาจารย์พิเศษอื่นมาช่วยสอนด้วย^{๕๔}

การศึกษาในปีแรกดำเนินไปเรื่อย ๆ จนถึงวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2483
ประเทศไทยได้ประกาศสงครามกับอินโดจีนฝรั่งเศส เป็นเหตุให้ นายพันเอก หลวงวาจ-
วิทยาวัฒน์ และนายสิบตรี สี สิริสิงห ต้องไปช่วยราชการทหารชั่วคราว ทันตแพทย์ฮันฟ์จึง
ต้องสอนวิชาทางทันตกรรมแต่เพียงผู้เดียว และทางมหาวิทยาลัยแต่งตั้งให้อาจารย์ สุกิจ
นิมมานเหมินท์ เป็นผู้รักษาการแทนหัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์ การสอบไล่ปลายปีแรกก็
ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย^{๕๕}

^{๕๒} กวิล ตัณฑกุล, "ประวัติคณะทันตแพทยศาสตร์," ใน หนังสือ ก.บ. อนุสรณ์
2487 (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยขเสม, 2487).

^{๕๓} กวิล ตัณฑกุล, "ทันตแพทย์มาร์ติน เฮส ฮันฟ์," ใน วงการทันตแพทย์ไทยและ
ทำเนียบทันตแพทย์, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2526),
หน้า 53.

^{๕๔} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 450.

^{๕๕} 50 ปี ทันตแพทย์จุฬาฯ ประวัติและวิวัฒนาการ (กรุงเทพมหานคร : นำอักษร
การพิมพ์, 2533), หน้า 31.

นิสิตทันตแพทย์รุ่นแรกมีจำนวน 8 คน ในปี พ.ศ. 2483 และรับเพิ่มเป็น 12 คน 13 คน และ 23 คน ในปี พ.ศ. 2484 2485 และ พ.ศ. 2486 ตามลำดับ^{๕๕}

เมื่อแรกจัดตั้งแผนกทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทางแผนกยังไม่มีสถานที่ของแผนกเองในขณะนั้น จึงต้องอาศัยส่วนหนึ่งของตึกวิทยาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ภายในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นสถานที่ศึกษาทางวิชาทันตแพทยศาสตร์ ส่วนวิชาอื่นเป็นพื้นฐานของการแพทย์ทั่วไปนั้น ได้อาศัยสถานที่ของแผนกสรีรวิทยาและแผนกกายวิภาคศาสตร์ในคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล

เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ได้มีพิธีเปิดตึกของแผนกทันตแพทยศาสตร์ ณ ซอยจุฬาลงกรณ์ 11 ถนนพญาไท ตึกนี้เป็นตึกสองชั้นกว้าง 11.๐๐ เมตร ยาว 116.3๐ เมตร สูงจากพื้นดินถึงหลังคา 1๐.๐๐ เมตร และสูงถึงยอด 13.๐๐ เมตร เมื่อแผนกทันตแพทยศาสตร์ได้มีสถานที่ของแผนกเองแล้ว ก็ได้ย้ายการสอนวิชาทางทันตแพทยศาสตร์จากตึกวิทยาศาสตร์มาয়ตึกที่สร้างใหม่นี้ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2484 ส่วนการสอนวิชาทางพื้นฐานการแพทย์ทั่วไปนั้น ยังคงอาศัยสถานที่ของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลต่อไปตามเดิม^{๕๖}

การเรียนและการปฏิบัติงานได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ในปีนี้หัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์ ได้ขออนุมัติสร้างตึกโรงพยาบาลโรคฟันโดยเฉพาะ เมื่อกำลังจะลงมือก่อสร้างพอดี สงครามมหาเอเชียบูรณาอุบัติขึ้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ทางการจิงระงับการก่อสร้างและส่วนหนึ่งของทหารญี่ปุ่นซึ่งรัฐบาลอนุญาตให้เดินทัพผ่านไปยังประเทศใกล้เคียง ได้เข้ามาใช้ตึกทันตแพทยศาสตร์ ซึ่งเพิ่งเปิดใช้ได้เพียง 6 เดือน เป็นที่ตั้งกองทหาร ดังนั้นแผนกทันตแพทยศาสตร์จึงจำเป็นต้องปิดเรียนชั่วคราว^{๕๗}

นิสิตปีที่ 1 ไปเรียนที่โรงพยาบาลศิริราชจนจบปีการศึกษา ส่วนนิสิตปีที่ 2 นั้น ระหว่างปิดเรียนได้ไปฝึกหัดและดูงานในแผนกต่าง ๆ ของวชิรพยาบาลเป็นเวลาประมาณสองเดือน โดยได้รับความเอื้อเฟื้อจากหลวงแพทยโกศล (นายแพทย์ชำ รักษุศล) ผู้อำนวยการ

^{๕๕} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-25๐9, หน้า 453-454.

^{๕๖} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-25๐9, หน้า 45๐.

^{๕๗} ถวิล ตัณท์กุล, "ประวัติคณะทันตแพทยศาสตร์," ใน หนังสือ ท.บ. อนุสรณ์

วันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2485 แผนกทันตแพทยศาสตร์เปิดสอนนิสิตถึงสามชั้น นิสิตปีที่ 1 และ 2 ต้องกลับมาอาศัยเรียนที่ตึกวิทยาศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง ส่วนวิชาปรีคลินิก (Pre-clinic) ยังต้องไปเรียนที่โรงพยาบาลศิริราชเช่นเดิม นิสิตปีที่ 3 นั้น พ.อ. วาด แยมประยูร (นายพันเอกหลวงวาจวิทยาวัฑฒน์) ได้ติดต่อขออนุญาตกระทรวงกลาโหมอาศัย ส่วนหนึ่งของตึกบำบัดโรคฟัน กองเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 1 วังพญาไท (เป็นตึกชั้นเดียว ตั้งอยู่ใกล้พระที่นั่งเทวราชสภารมย์ บริเวณโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า) เป็นที่ฝึกรักษาคนไข้ โดยได้รับความช่วยเหลืออย่างดีเยี่ยมจาก นายร้อยเอกภักดี ศรีลัมภ์ (พลตรีภักดี ศรีลัมภ์) หัวหน้าทันตแพทย์⁶⁹ เนื่องจากนิสิตต้องแยกย้ายกันไปศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ หลายแห่ง เป็นการไม่สะดวกและลำบากในการเดินทาง เพราะขณะนั้นกำลังอยู่ในระหว่างสงคราม ดังนั้นในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2485 ศาสตราจารย์ พระอภัยนันทราช พิศาล คณะบดี คณะแพทยศาสตร์ และหลวงนิพนธ์พิทยาภท หัวหน้าแผนกศิริวิทยา จึงให้แผนกทันตแพทยศาสตร์ย้ายมาอยู่ชั้นบนของตึกศิริวิทยา* พร้อมทั้งจัดเป็นคลินิกทันตกรรม ห้องปฏิบัติการ และห้องบรรยาย⁷⁰

ในปี พ.ศ. 2486 แผนกทันตกรรมศาสตร์เริ่มมีนักศึกษาครบทั้ง 4 ชั้นเป็นครั้งแรก สถานที่ศึกษายังคงรวมกันอยู่ในคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาลดังกล่าวแล้วต่อไป

การศึกษาเพื่อรับปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิตในแผนกทันตแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นมีกำหนดเวลาตามหลักสูตร 4 ปี ผู้ที่มีคุณสมบัติสมัครเข้าศึกษาในแผนกนี้ได้ ขณะนั้นจะต้องผ่านการศึกษเตรียมทันตแพทย์ หรือเตรียมแพทย์หรือวิทยาศาสตร์ ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีเวลาเรียนตามหลักสูตร 2 ปีเสียก่อน วิชาที่จัดสอนในหลักสูตรเตรียมทันตแพทย์ คือ วิชาฟิสิกส์ วิชาเคมี ชีววิทยา และภาษาอังกฤษ วิชาที่จัดสอนในหลักสูตรทันตแพทย์ ประกอบด้วย วิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน และวิชาชีวะ รวมทั้งสิ้น 4523 ชั่วโมง⁷¹

⁶⁹ 50 ปี ทันตแพทย์ จุฬาฯ ประวัติและวิวัฒนาการ, หน้า 36.

*คือ ตึกรังสีวิทยา ถูกรื้อและสร้างเป็นตึก 72 ปี แทน.

⁷⁰ 50 ปี ทันตแพทย์ จุฬาฯ ประวัติและวิวัฒนาการ, หน้า 36.

⁷¹ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 451-453.

ในขณะที่แผนกทันตแพทยศาสตร์ สังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยู่ ยังไม่มีผู้สำเร็จปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต เพราะยังอยู่ในระยะเริ่มดำเนินการศึกษา เพิ่งจะมีนักศึกษาครบ 4 ชั้น ใน พ.ศ. 2486 ดังนั้นในปลายปีการศึกษา 2486-2487 คือ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2487 ซึ่งเป็นขณะที่คณะทันตแพทยศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์แล้ว จึงได้มีผู้สำเร็จปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต เป็นรุ่นแรกจำนวน 6 คน

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ประวัติและความเป็นมาของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลได้จัดส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมในยุโรป ด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อให้ผู้เรียนกลับมารับราชการทางฝ่ายช่าง และเพื่อให้กลับมาปรับปรุงการศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมในประเทศไทย⁷² นายนารถ โภธิประสาท เป็นนักเรียนที่ได้รับทุนประเภทหลังไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรม ณ มหาวิทยาลัยลิเวอร์พูล ประเทศอังกฤษ สำเร็จการศึกษากลับมารับราชการเป็นอาจารย์ในโรงเรียนเพาะช่าง ในปี พ.ศ. 2473 ในขณะนั้นโรงเรียนเพาะช่างเป็นโรงเรียนที่สอนวิชาช่างทั่วไปที่ปฏิบัติกันอยู่ในประเทศไทย ยังไม่มีหลักสูตรวิชาสถาปัตยกรรมโดยตรง เนื่องจากวิชาสถาปัตยกรรมเป็นวิชาขั้นสูง ผู้เรียนต้องมีพื้นฐานวิชาสามัญระดับมัธยมบริบูรณ์มาก่อน ดังนั้นการจัดเตรียมการศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมในขั้นนี้ จึงวางหลักสูตรสอนวิชาสถาปัตยกรรมขั้นทดลอง ด้วยการคัดเลือกนักเรียนในโรงเรียนเพาะช่างที่เรียนวิชาตามหลักสูตรแขนงวาดเขียนมาแล้วจำนวน 2 รุ่น รวม 28 คน จัดการสอนขึ้นอนุปริญญาหลักสูตร 3 ปี เปิดทำการสอนที่บ้านพักผู้บัญชาการมหาวิทยาลัยเดิม (ปัจจุบันรื้อไปแล้ว)⁷⁴

⁷² ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 454.

⁷³ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 238.

⁷⁴ ประวัติอาจารย์นารถ โภธิประสาท, เอกสารส่วนบุคคล, หน้า 2.

อ้างอิงใน "ประวัติคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," ใน สถาปัตย์ 84 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 1.

ในปีแรกที่ได้ทำการทดลอง คือ พ.ศ. 2474 ผลปรากฏว่า นักศึกษารุ่นนี้ปฏิบัติงาน ได้ผลดีเป็นที่น่าพอใจด้านศิลปของวิชาสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่ในด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งจะต้อง เข้ามาประกอบเป็นส่วนสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งในวิชานี้ ยังอ่อนอยู่ ทั้งนี้เพราะนักเรียนที่เข้าศึกษา ในวิชาช่างฝีมือมาหลายปีนั้น มีพื้นความรู้ในด้านวิทยาศาสตร์ ไม่เพียงพอเมื่อประสบกับปัญหา เช่นนี้จึงทำให้ต้องแก้ไขวิธีการรับนักเรียนใหม่ โดยรับสมัครจากผู้จบชั้นมัธยมบริบูรณ์ และมี พื้นฐานทางวิชาวาดเขียนด้วย พร้อมกันนั้นก็ได้ปรับปรุงหลักสูตรให้เข้าสู่ระดับเดียวกับหลักสูตร การศึกษา 2 ปี ที่ใช้ในต่างประเทศ และวิชาสถาปัตยกรรมไทย เป็นต้น เมื่อได้ปรับปรุง ทุกอย่างพร้อมมูลได้ระดับมาตรฐานของต่างประเทศแล้วเช่นนี้ กระทรวงธรรมการจึงได้ ประกาศยกฐานะเข้าระดับชั้นอุดมศึกษา มีหลักสูตร 3 ปี เป็นแผนกวิชาสถาปัตยกรรมในคณะ วิศวกรรมศาสตร์ และได้ย้ายสถานศึกษาจากโรงเรียนเพาะช่างมาอยู่ที่บ้านพักผู้อำนวยการ ในบริเวณมหาวิทยาลัย (ต่อมาใช้เป็นสโมสรนิสิตเก่าอยู่บริเวณหลังตึกสำนักงานเลขานุการ ปัจจุบัน) เมื่อการศึกษาดำเนินไปได้หนึ่งปี ปรากฏว่าวิชาสถาปัตยกรรม ซึ่งในขั้นต้นเข้าใจ ว่าเป็นแขนงวิชาแขนงหนึ่งของวิศวกรรมนั้น ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง มีแต่บางวิชาเท่านั้น ที่ตรงกัน วิชาอื่น ๆ ส่วนใหญ่เป็นคนละแนว และต่างวัตถุประสงค์กันทั้งสิ้น จึงเป็นเหตุให้ เกิดขัดข้องและยุ่งยากในด้านการบริหาร ซึ่งรวมปฏิบัติอยู่ในคณะวิศวกรรมศาสตร์ ทางมหา- วิทยาลัยจึงเห็นสมควรแก้ไขให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง โดยแยกคณะสถาปัตยกรรมออกให้มี ฐานะเป็นแผนกอิสระขึ้นตรงต่อสภามหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2477⁷⁵ และได้ตั้งพระเจริญ วิศวกรรม คณะบดีคณะวิศวกรรมศาสตร์ รักษาการในตำแหน่งหัวหน้าแผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์ อีกตำแหน่งหนึ่ง ในปี พ.ศ. 2478 แผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์ย้ายกลับมาอยู่บ้านพัก ผู้บัญชาการอีกครั้ง และเข้าอยู่ในอาคารเรียนสถาปัตยกรรม ในบริเวณมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2483 ในปี พ.ศ. 2486 ยกฐานะแผนกสถาปัตยกรรมศาสตร์ เป็นคณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์ และปรับปรุงหลักสูตรวิชาสถาปัตยกรรมเป็นชั้นปริญญา และขยายเวลาเรียนเป็น 5 ปี ส่วนหลักสูตรชั้นอนุปริญญา 3 ปี ก็คงยังมีอยู่ตามเดิม เป็นแต่วางระเบียบสำหรับผู้ที่จะเรียน

⁷⁵"พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช 2477," ราชกิจจานุเบกษา 52 (21 พฤศจิกายน 2478) : 82-96.

ชั้นปริญญาไว้ให้ผ่านการเรียนตามหลักสูตรอนุปริญญา ก่อน และต้องมีคะแนนสูงถึงระดับไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 จึงจะเรียนต่อไปในหลักสูตรชั้นปริญญาได้⁷⁶

เมื่อยกฐานะเป็นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์แล้ว ทางคณะได้ปรับปรุงแผนกวิชาแยกออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกวิชาสถาปัตยกรรม, แผนกวิชาศิลปกรรม และแผนกวิชาผังเมือง⁷⁷

เกี่ยวกับความเป็นมาของสถานที่เรียน ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในสมัยแรกของการเริ่มสอนวิชาสถาปัตยกรรมในมหาวิทยาลัย จนถึงสมัยที่เป็นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์นั้น ยังมิได้มีการก่อสร้างเป็นปีกแผ่นแต่ประการใด ใน พ.ศ. 2482 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ได้รับงบประมาณสำหรับก่อสร้างอาคารเป็นสถานศึกษา โดยเฉพาะในบริเวณด้านทิศเหนือของมหาวิทยาลัย เป็นตึก 2 ชั้น ลงมือก่อสร้างในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2483 ใช้เงินงบประมาณในการก่อสร้างตัวอาคารและเครื่องครุภัณฑ์ต่าง ๆ รวม 31,200 บาท ระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา กองทัพอากาศได้เข้ายึดอาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์เป็นที่พักกองทหาร โดยกระหน่ำทิ้งระเบิด ทำให้ฝ่ายอำนวยการของคณะต้องย้ายออกจากอาคารทันที แล้วมอบอาคารและเครื่องครุภัณฑ์ทั้งหมดให้แก่กองทัพอากาศ และนั้น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จึงจำเป็นต้องไปอาศัยส่วนหนึ่งของตึกวิศวกรรมหลังที่ 2 เป็นสถานที่เรียนต่อไป ครั้นสงครามยุติลง ทหารพันธมิตรได้มาใช้อาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์อีก จนถึง พ.ศ. 2484 ฝ่ายพันธมิตรจึงได้มอบอาคารคืนให้แก่มหาวิทยาลัย ภายหลังที่มหาวิทยาลัยจัดการซ่อมแซมด้วยอาคารและครุภัณฑ์แล้ว คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จึงได้ย้ายกลับมาเปิดสอนตามเดิมจนถึงปัจจุบันนี้⁷⁸

หลักสูตรของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จำแนกไว้ 3 หมวด คือ วิชาบังคับ วิชาปฏิบัติและวิชาเลือก นอกจากนี้ยังมีวิชาสำคัญในหลักสูตรวิชาหนึ่ง ซึ่งแปลกไปกว่าวิชาอื่น ๆ คือ เป็นวิชาที่ไม่มีการสอนเป็นชั่วโมง แต่มีการสอนด้วยวิธีเสนอแบบแปลนแผนผังของอาคาร

⁷⁶ "ประวัติและความเป็นมาของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย," ใน หลักสูตรคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 1-2.

⁷⁷ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 241-242.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 241.

ที่สร้างมาแล้ว โดยเฉพาะเน้นหนักไปทางสถาปัตยกรรมสมัยโบราณ แบบแปลนแผนผังนี้ไม่กำหนดว่าจะต้องเสนอในชั้นปีใด แต่กำหนดว่าการสอบไล่ชั้นอนุปริญญาจะยังไม่ถือว่าสมบูรณ์ตามหลักสูตรจนกว่าจะได้เสนอแบบแปลนแผนผังการสำรวจสถาปัตยกรรมสมัยโบราณดังกล่าว

เมื่อไม่มีการสอนในชั้นเรียน นิสิตจึงต้องจัดค้นคว้าเรื่องราวของอาคารที่ตนจะไปสำรวจเอาเอง แล้วขออนุมัติจากคณะเพื่อไปทำการสำรวจและนำมาเขียนเป็นแบบเพื่อนำเสนอต่อไป⁷⁹

จากประวัติคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ตามที่กล่าวมานั้น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์รับโอนมาจากแผนกสถาปัตยกรรมในโรงเรียนเพาะช่าง มาสมทบกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแผนกหนึ่งในคณะวิศวกรรมศาสตร์ พ.ศ. 2475 ได้รับการยกฐานะเป็นแผนกอิสระในปี พ.ศ. 2477 และเป็นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2486 ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

ประวัติและความเป็นมาของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีได้ตั้งเป็นแผนกวิชาอิสระ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2482 มีชื่อว่า แผนกวิชาการศึกษาและพาณิชยศาสตร์ หลักสูตรการเรียนของแผนกวิชาพาณิชยศาสตร์ ใช้เวลา 4 ปี ผู้สำเร็จการศึกษาจะได้รับปริญญาพาณิชยศาสตรบัณฑิต ส่วนแผนกวิชาการศึกษาหลักสูตรการเรียนภาคทฤษฎี 4 ปี และภาคปฏิบัติ 1 ปี ทั้งนี้เพื่อให้ นิสิตชั้นปีที่ 5 ได้มีโอกาสฝึกงานตามสถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ และธุรกิจเอกชนต่าง ๆ เป็นการหาประสบการณ์ในปีสุดท้าย ผู้สำเร็จการศึกษาในแผนกวิชานี้จะได้รับปริญญาบัญชีบัณฑิตต่อมาในปี 2487 ได้ตัดหลักสูตรภาคปฏิบัติ 1 ปี ออกคงเหลือแต่ภาคทฤษฎี 4 ปี เท่ากับ

⁷⁹ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 243.

หลักสูตรพาณิชยศาสตร์บัณฑิต^{๑๐}

เมื่อแรกก่อตั้ง คณะได้อาศัยบางส่วนของตึกอักษรศาสตร์ เป็นสำนักงานและที่เรียนต่อมาใน พ.ศ. 2487 คณะได้รับงบประมาณเพื่อก่อสร้างสถานที่ศึกษาให้เป็นสัดส่วน เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับเป็นเงินจำนวนน้อย เพราะอยู่ในสถานะสงคราม จึงไม่สามารถที่จะสร้างอาคารเรียนให้ใหญ่โตเช่นคณะอื่น ๆ ได้ คณะได้จัดสร้างเรือนไม้มุงหลังคาจากชั้นชั่วคราวข้างตึกอักษรศาสตร์ ซึ่งนับว่าเป็นสถานที่เรียนแห่งแรกที่เป็นของตนเอง แต่ก็ยังต้องอาศัยห้องเรียนบางห้องของตึกอักษรศาสตร์อยู่ ในระหว่างตอนปลายสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. 2487-2488) การศึกษาของคณะ ซึ่งในขณะนั้นมีเพียงสองแผนก คือ แผนกวิชาพาณิชยศาสตร์และแผนกวิชาการบัญชีต้องหยุดลงชั่วคราว เพราะมหาวิทยาลัยปิดเรียนหนึ่งปี และงดการสอบไล่ กรุงเทพมหานครถูกทิ้งระเบิดอย่างหนักในระยะนั้น เมื่อสงครามยุติลงแล้วปรากฏว่า สถานที่เรียนทรุดโทรมมากไม่สามารถใช้เป็นสถานที่เรียนต่อไปได้ นิสิตจึงไปเรียนรวมกันทั้งหมดในตึกอักษรศาสตร์^{๑๑}

เนื่องจากเป็นคณะที่ตั้งขึ้นใหม่ในสมัยต้นสงครามโลกครั้งที่ 2 "ในระยะสิบปีแรกนี้ คณะฯ มีอาจารย์ประจำอยู่เพียงไม่เกิน 10 คน การสอนส่วนใหญ่ต้องพึ่งอาจารย์พิเศษ"^{๑๒} จำนวนนิสิตผู้เข้าศึกษาในคณะนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2487* มีจำนวน 348 คน เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย มีผู้สำเร็จการศึกษาในปี พ.ศ. 2487 เพียง 40% ในหลักสูตรปริญญา 58 คน หลักสูตรอนุปริญญา 23 คน^{๑๓}

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีเป็นคณะที่ตั้งใหม่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงยังไม่ปรากฏวิวัฒนาการที่เห็นเด่นชัด

^{๑๐}ที่ระลึกครบรอบ 40 ปี คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี (กรุงเทพมหานคร : วิกตอรีการพิมพ์, 2521).

^{๑๑}ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 259-260.

^{๑๒}ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 262.

*ปี พ.ศ. 2488 งดรับนิสิตเนื่องจากมหาวิทยาลัยปิดในภาวะสงคราม.

^{๑๓}ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 261-262.

กิจการนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการที่นิสิตกระทำ รวมทั้งเครื่องแบบในสมัยนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กิจการนิสิตมี 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ ปกฐกฐาและโต้วาที กีฬาและละคร และที่แต่ละคณะจะจัดกันเอง คือ เทียวไกล ๆ ทั้งคณะ ส่วนเครื่องแบบยังไม่มีใช้ ห้ามแต่งสี สวมเสื้อขาว ชีนหรือสะเกิร์ตน้ำเงินดำ รองเท้าหนังดำแบบนักเรียน บางคนสวมรองเท้ามีล้นแต่ที่ขาดไม่ได้ คือ สวมถุงเท้ายาวด้วย ผ้านุ่งหรือกระโปรงยาวลงมาเหนือตาตุ่มนิดหน่อย ส่วนผู้ชายแต่งตัวสุภาพ สวมเสื้อเชิ้ตมีเข็มขัดคาด ปี พ.ศ. 2483 เริ่มมีเครื่องแบบ ถุงเท้าล้น เข็มขัดสีน้ำตาล ถูกบังคับให้สวมหมวกแบบโรบินฮู้ด ข้างหลังมีเชือกหรือริบบิ้นร้อยรอยต่อเป็นกากบาท 2 แห่ง^{๕๔}

สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2465 ภายหลังการประดิษฐานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ 5 ปี มีมหาอำมาตย์ตรี พระยาราชาดรุณรักษ์ เป็นบรุษเวทีก

ความมุ่งหมายของสโมสรขณะนั้นมี "(ก) เพื่ออบรมให้นักเรียนรู้จักปกครองรักษาตนเอง ให้เป็นไปในทางที่ชอบและเป็นปกติสุข (ข) เพื่อฝึกหัดให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือกันในการแสวงหาความรู้ความชำนาญในทางต่าง ๆ (ค) เพื่อให้เป็นที่เชื่อมการสมาคมในหมู่อาจารย์ นักเรียนเก่า และนักเรียนใหม่" สโมสรจึงมีแผนกต่าง ๆ เช่น แผนกฟุตบอล แผนกหนังสืออ่าน แผนกภัตตาคาร แผนกสนทนาการ แผนกมหรสพ แผนกสภาวิทยา ฯลฯ เพื่อให้สโมสรได้เป็นศูนย์กลางที่จะดึงดูดอาจารย์ นักเรียนเก่า และนักเรียนใหม่ให้ไปพบปะกันได้

^{๕๔} เต็มศิริ บุญยสิงห์, 70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, หน้า 66-68.

ที่ทำการของสโมสรสมัยแรกนั้นอยู่ในบริเวณซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นโรงเรียนเทศบาลสวนหลวง เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นห้องรวม จัดเป็นที่เล่นกีฬาในร่ม ปิงปอง บิลเลียด หมากลุก ฯลฯ ชั้นบนเป็นห้องประชุมและมีที่อ่านหนังสือ ด้านหลังของอาคารเป็นที่ขายอาหาร และมีสนามเทนนิสด้วย

ใน พ.ศ. 2475 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ได้ทรงพระกรุณาประทานเงินส่วนพระองค์ จำนวน 20,000 บาท สร้างตึกจักรพงษ์ให้เป็นสโมสรสถานของมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นอนุสาวรีย์ถวายแด่จอมพล สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ พระชนกของพระองค์

ใน พ.ศ. 2481 มหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นเป็นการสมควรที่จะแก้ไขระเบียบและข้อบังคับของสโมสรให้รัดกุมยิ่งขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิการบดีในขณะนั้น จึงมีคำสั่งให้ตราระเบียบข้อบังคับสโมสรขึ้นใหม่ ให้มีวัตถุประสงค์ "(ก) เพื่อหัดการสมาคมของนิสิตชายและหญิงแห่งมหาวิทยาลัยนี้ (ข) เพื่อบำรุงอนามัยของนิสิตชายและหญิงโดยทางกีฬาต่าง ๆ (ค) เพื่อจัดสรรให้มีการบันเทิงเป็นครั้งคราวตามชนบประเพณี" นิสิตชายหญิงทุกคนเป็นสมาชิกสามัญ เสียค่าบำรุงสโมสรปีละ 10 บาท เท่ากันกับข้าราชการ อาจารย์ และนิสิตเก่า ซึ่งเป็นสมาชิกวิสามัญ และมีสมาชิกกิตติมศักดิ์ ซึ่งสโมสรเชื้อเชิญมาเป็นเกียรติโดยไม่ต้องเสียค่าบำรุง

การเลือกผู้แทนคณะหรือแผนกอิสระให้เลือกโดยความเห็นชอบของคณบดีหรือหัวหน้าแผนกหรืออนุสาสก ประธานแผนกหรือนายกชุมชน ให้แผนกหรือชุมนุมนั้นเลือกกันเอง แผนกต่าง ๆ ในขณะนั้น มีแผนกรักบี้ แผนกฟุตบอลล์ แผนกกีฬาในร่ม แผนกกีฬากลางแจ้ง แผนกสอนเทนนิส แผนกแบดมินตัน ชุมนุ่มที่มี คือ ชุมนุ่มดนตรี ชุมนุ่มละคร ชุมนุ่มปาฐกถาและใต้-คารม ชุมนุ่มถ่ายรูปรูปและชุมนุ่มนิสิตหญิง^{๑๕}

^{๑๕} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 349.

หอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากจะมีสโมสรนิสิตให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังมีหอพักให้นิสิตชายพัก คือ "หอวัง" (วัง วินเซอร์) หอศิรราช (วังหลัง) และ "หอใหม่" ซึ่งสร้างในปี พ.ศ. 2465^{๒๕} ซึ่งหอพัก^{*}นี้ นอกจากเป็นที่พักแล้ว ยังเป็นสถานที่ฝึกฝนอบรม นิสิตในด้านกิจกรรมการบำเพ็ญ วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันและอื่น ๆ ด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากประดิษฐานใหม่ ๆ ยังไม่สามารถจัดการให้เจริญก้าวหน้าด้วยมีอุปสรรคทางด้านจำนวน และคุณภาพของอาจารย์ ปริมาณและคุณภาพของสื่อ การเรียนการสอน และคุณภาพของหลักสูตร แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งใหญ่ ในปี พ.ศ. 2466 ถึง พ.ศ. 2477 ในครั้งนั้น เป็นจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการเริ่มวางรากฐานสำหรับการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับอารยประเทศ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีพื้นฐานที่มั่นคง แข็งแรง มีปณิธานที่ชัดเจน การจัดองค์กร การวางแผนทั้งระยะสั้นระยะยาวที่รัดกุม และมองการณ์ไกล มีการแก้ไขปรับปรุงตนเองทุกด้าน พื้นฐานที่มั่นคงนี้ นอกจากเป็นผลมาจากการร่วมมือกับมูลนิธิรีอ็อคกีเฟลเลอร์ แล้ว ยังเป็นผลมาจากการสำรวจสภาพปัญหาและการวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นผลมาจากพระดำริของสมเด็จพระบรมราชชนก สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ ที่ทรงเสนอให้กำหนดปรัชญาหรือปณิธานของมหาวิทยาลัย การจัดการองค์การบริหารงาน หลักสูตร การเปิดสอน คณะที่ครอบคลุม ศาสตร์ ศิลปะ และวิทยาการต่าง ๆ การวิจัย การบริหารเงินทุน กิจกรรมนิสิต ข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุปณิธานของมหาวิทยาลัย

"จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ชื่อว่าเป็นสถาบันที่ดี ไม่ใช่เพราะมีอาคารงาน การที่จะได้รับการยกย่องและรับรองทั่วไปว่าดีนั้น เป็นเพราะผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันเป็นคนดี มีความประพฤติเรียบร้อย ปฏิบัติงานดี ปฏิบัติตนดี เป็นที่นิยมของบุคคลภายนอกประการหนึ่ง

^{๒๕} ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, หน้า 349.

*หอพักนิสิตหญิงสร้างหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.

อีกประการหนึ่ง ผู้สำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว ปฏิบัติงานได้ผลดี สามารถทำชื่อเสียงในสังคม และในวงงานต่าง ๆ ได้ ดังนั้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับการยกย่องว่าดีได้ด้วยการสร้าง ทั้งผู้ศึกษาในอดีตที่ดีและผู้ศึกษาในปัจจุบันที่ดีด้วย"^{๘๗}

^{๘๗} เจริญ ธรรมพานิช, "4๘ ปี ในคณะวิทยาศาสตร์," ใน จุฬาราย 5๐ ปี,